

Z kroniky Řitka v minulosti, svazek VII., kterou v 80. letech 20. století sepsal František Šírl (*13.10.1912 +23.12.2000), řítecký rodák a kronikář obce.

Kapličky, kříže a zvony – památky v obci Řitka a jejím okolí

Náš lid býval odjakživa zbožný a zejména na vesnicích rád pohlížel k nebi. A kdykoliv se v jeho okolí stalo něco mimořádného – ať již lidská tragédie neb jiné neštěstí – často památku toho v paměť lidu trvaleji označoval křížem, postavením kapličky, Božích muk neb soškou. Na rozcestích veřejných silnic, na návších neb i na polních cestách setkáváme se s takovými památníky lásky, obyčejně umístěných mezi skupinku více stromů. U nejedné takové památky často se i zastavíme, zasníme a zavzpomínáme.

Drobné vesnické kapličky, skryté ve stínu velkých a starých košatých lip, bývají nevelké, ale úhledné, s drobným oltáříčkem, několika obrazy a soškami svatých a též několika voskovicemi. Obyčejně jednou do roka, většinou o svátku dotyčného svatého, jemuž byla zasvěcena, přicházel sem farář, aby sloužil pobožnost.

V době, kdy naši předkové stavěli své kapličky, byli velmi pobožní a věřili ještě mnohým pověrám a předsudkům. Blížila-li se bouře, rozezněly se zvony, aby odháněly mračna. Věřilo se, že zvonění rozežene mračna a ochrání obec od požárů. Zvláště dříve, kdy většina domů na vesnicích měla doškové střechy, snadno vznikl požár a stávalo se, že i více domů lehlo popelem. Proto snad byl ten strach nejen z bouřky, ale i z ohně.

Dnes již vesnické kapličky neslouží svému účelu a také neplní všechny funkce, pro něž byly původně stavěny. Za svůj vznik vděčí římskokatolické církvi, vrchnosti, představeným obce a někdy i jen svým občanům. Na vesnicích se počaly stavět mnohem později než chrámy a kostely.

Zvony kostelů svolávaly věřící do svých prostor k bohoslužbám, dávaly znamení k modlitbě, vyzváněly o církevních slavnostech a jiných příležitostech. Stejně tak malé kapličky neb i pouhé zvoničky na vesnici měly v první řadě sloužit církevním potřebám a zájmům. Vedle toho však sloužily i veřejně prospěšným potřebám a účelům. Hlas zvonku umístěného na kapličce ozýval se denně v poledne i večer a někde i ráno. Oznamoval, že je čas ukončit práci a večer, že je čas k modlitbě. Lidově se tomu říkalo: zvoní klekání. Oznamoval úmrtí občanů, vyprovázel je při pohřbech z rodné obce a ohlašoval požáry neb jiné živelní pohromy. Podmanivá síla jejich zvuku zanechala v našich vzpomínkách nejen nezapomenutelné dojmy z dětských dob, kdy jsme očekávali sv. Mikuláše neb o vánocích dárky pod stromečkem od Ježíška, ale i takové chvíle vzrušení, kdy v neočekávaný okamžik nás vyrušily z klidu běžného života a volaly k plnění občanských povinností neb oznamovaly odchod našich drahých a spoluobčanů z tohoto světa.

Zvony mívaly a mají rozličná jména. Nejen k počtě těch, jimž byly ulity, ale i podle účelu, kterému mají sloužit: umíráček, klinkáček, poledník apod. V kapličkách na vesnici zvonky svá jména nemají. Ty dostávaly jen kapličky podle jména svätce, na jehož počest a slávu byly postaveny. Nové kapličky byly také vysvěcovány.

V podobenství se často srovnává člověk se zvonem. Také zvony jako symbol míru zaplatily svou daň mnoha válkám. Zvony stejně jako lidé potřebují čistý vzduch, jinak ztrácejí dech. První lité zvony se objevují v Evropě až v šestém století, kdy nastupují ze své italské vlasti svou vítěznou cestu. Svě největší slávy se dočkaly v 15. a 16. století, kdy jejich tvůrci, opravdoví mistři zvonářského díla, důmyslem i umem jim vdechli krásu tvarové i zvukové dokonalosti, jakou v budoucnu už nikdy nenacházíme.

6.2.1944

14.1.1945

Také v zavěšování zvonů máme několik zvláštností. V Rovensku jsou zavěšeny obráceně – srdcem vzhůru.

Zajímavé je jistě i nařízení císaře Josefa II., kterým 11. září 1788 vydává zákaz, aby se kdekoliv zvonilo, jak ve městech, tak i na vesnicích, proti bouřkovým mrakům. Nařízení toto vyvolalo mnoho odporu, neboť naši předkové byli pevně přesvědčeni, že přicházející bouře se dá zahnat dlouhotrvajícím zvoněním a po jeho smrti opět se k tomuto zvyku vraceli.

Je jistě i zajímavé zjištění, že hluk dnešního přetechvizovaného světa, který nám poskytují motory aut a traktorů, hlasy reproduktorů a sirén, nemůže se srovnávat s hlasem zvonů, které naopak ticho nenarušují, ale jejich hlas nám přináší uklidnění.

Vzpomeňme jen, jak se za našich mladých let, vždy večer po práci, povídali si sousedé na návsi před svými chalupami, co za celý den udělali a jaké mají plány na příští den. Když se pak ozval hlas zvonu večerního klekání, všichni zbožně smekli a modlili se „Anděl Páně“. Jak bylo dojemné, když na ukončení zazvonil ten malý klinkáček své klekání a při něm se ozývala ze všech

přítomných zde úst polohlasem společně pronášená modlitba „Anděl Páně“,

kteřá se nesla tichým šerem klidného májového večera. Bylo něco krásného v těchto sousedských setkáních a pohovorech. Víím, že dnes je jiná doba a změnil se způsob života na vesnici. Mnoho se změnilo k lepšímu, ale myslím, že to hlavní: sousedská družnost, ta že ubyla. Je to jistě škoda. Vždyť přátelská setkání sousedů a hovory o práci přispívaly nejen k výměně zkušeností, ale i k utužení dobrých vztahů mezi lidmi.

Tu idylu klidného krásného života nám nemohou nahradit žádné ty technické novinky poslední doby, které sice přesně a spolehlivě nám ohlašují, že den dnes nám uplynul nebo že začíná, ale spíše nás zneklidňují, jak čas nám prchá.

Kaplička na návsi v Řitce je zasvěcena sv. Janu Nepomuckému.

Je to populární osoba v církevních dějinách. Stal se jí generální vikář pražského arcibiskupa Jenštejna – Jan z Pomuku, žijící za panování krále Václava IV., který jej nechal hodit s pražského Karlova mostu do Vltavy. Tento Jan z Pomuku se stal u nás později známým pode jménem svatý Jan Nepomucký a zemřel 20. března 1393. Jeho svátek se okázale slavil vždy 16. května, který byl také držen jako sváteční den. Je to světec, jenž co do počtu zasvěcených kostelů a kaplí stál v českých historických zemích na sklonku 19. století mezi nejvíce nábožensky uctívanými osobami na čtvrtém místě. Ovšem jeho kamenné plastiky, zdobící zvláště mosty, můstky a všechny cesty okolo vod, náležely po staletí k nejpůsobivějším.

Vím, že za našich dětských let se konaly vždy 16. května o svátku sv. Jana Nepomuckého odpoledne z kostela v Líšnici v čele s panem farářem a někdy i s hudbou průvody k májové pobožnosti u naší kapličky. V pamětní knize líšnické fary jsou písemně zachyceny tyto roky:

1904, 1905, 1906 a 1907 vždy s hudbou

1909 po provedené opravě byla kaplička o svátku sv. Jana Nepomuckého znovu posvěcena

1914 v první válečný rok konáno sem procesí až 20. září s tím úmyslem, aby Bůh zachránil naše vojáky, a aby byl brzo mír

1915 v květnu přichází procesí s hudbou. Na ukončení pobožnosti zpívala se zde pod košatými lipami píseň: Svatý Václave

1916 přichází sem procesí až 30. července

Těchto pobožností bylo rozhodně více, než kolik jich zachycuje pamětní kniha a konaly se za účasti pana faráře Černého ještě po mnoho let za první naší republiky. Nebyly to však jen tyto okázalejší pobožnosti za přítomnosti pana faráře, ale pravidelně denně každý večer po celý měsíc květen již za soumraku scházeli se tu naši starší i mladší spoluobčané a děti, aby vyslechli májové litanie. Dlouhou dobu je předčítával Josef Kříž, a když umřel, vystřídal ho po nějakou chvíli, pokud se ještě pamatují, Lata Brandisová a Marie Součková a snad i jiní. Když asi ve třicátých letech zanikly, nebyly již nikdy více obnoveny.

U naší vesnické kapličky stojí čtyři mohutné věkovité lípy, které jsou sice chráněny památkovým úřadem pro ochranu přírody, ale přál bych si, aby je ještě více chránili naši spoluobčané, aby se dočkaly dlouhého života našich příštích generací. Vesnické kapličky byly většinou společným dílem místních řemeslníků. Je třeba si jich vážit, protože dokumentují dovednost našich předků.

Naše kaplička je jistě již hodně stará. Náleží proto celé obci jako vše ostatní, co dělá vesnici vesnicí a co musíme dál udržovat, opravovat a snažit se uchovat co nejdéle. Musíme si jí vážit i proto, že je němým svědkem uplynulých dob.

Nejstarší písemný záznam o naší kapličce na návsi jsem našel v pamětní knize líšnické fary. Mluví se zde o jakémsi nadačním dopise z 16. prosince 1827, v němž je zmínka o kapličce na Řitce s obrazem sv. Jana Nepomuckého. Podle zvonku, který je dosud na kapličce zavěšen a na kterém je letopočet 1784, je tedy ještě starší, než výše uvedený záznam.

Jelikož této kapličce hrozilo sesutí, zvláště při zvonění, bylo v létě roku 1908 přikročeno k její opravě. Náklady této opravy jsou zachyceny na zvláštním listě. V roce 1909 byla opravená kaplička znovu vysvěcena. Oprava se prováděla, kdy byl radním krejčí Boháček.

V dřívějších dobách pečoval zvoník o ranní, polední i večerní zvonění. Pak se zvonilo jen v poledne a večer a někdy za Protektorátu pak ustalo úplně a zvonku se užívá jen ke zvonění „poslední hodinky“, když někdo umře a při jeho pohřbu, kdy opouští vesnici.

Od roku 1886 byl zvoníkem krejčí Josef Novák, který současně asi po dobu 10 let vedl večerní májové pobožnosti a též i nedělní odpolední. Po jeho smrti převzal vedení pobožností Josef Kříž čp. 13 a zvoníkem se stal krejčí Josef Samec čp. 42. Po jeho smrti přebírá funkci zvonění jeho syn Antonín Samec, rovněž krejčí, který později si postavil vlastní dům čp. 21. Posledním zvoníkem se stává Alois Nekvapil čp. 65.

Antonín Samec 2.5.1965

19.2.1944

Alois Nekvapil 27.4.1977

A ještě jednu příhodu, která se týká naší kapličky a stala se roku 1916 za první světové války:

V líšnickém kostele pořizovaly se nové jesličky a bylo na ně vybíráno. Mladý pan hrabě Mikuláš Brandis ze Řidky, který byl t.č. jako c. a k. poručík u dragounů, poslal panu faráři Černému do Líšnice dopis a dar 200 K. V dopise psal, jak skoro zázrakem byl již zachráněn ze dvojího nebezpečí a na vděčnost toho zachránění posílá oněch 200 K se žádostí, aby těch peněz bylo použito na zřízení zahrádky okolo kapličky v Řidce. Pan farář mu odepsal, že na zřízení zahrádky okolo kapličky není dost místa a také kořeny mohutných lip by vadily a prosil ho, aby peněz směl použít ke koupi jesliček do kostela. Ten k tomu dal svolení a poslal ještě dalších 50 K.

Další oprava střechy kapličky, která byla již velmi potřebná – střecha byla opatřena novými „prejzy“ – provedl asi roku 1959 Karel Mašek. Opravu poškozeného kříže a bány provedli 11. července 1965 občané Karel Mašek a Stanislav Mudr. Potřebný běžný a nutný roční úklid v kapličce a její obílení, aby stále byla důstojným reprezentantem našich předků, provádějí ochotně sami naši spoluobčané.

Kaplička s novou prejzovou střechou – květen 1962

Važme si této naší památky. Ochraňujme ji a střežme ji i s těmi čtyřmi krásnými mohutnými lipami, aby ještě dlouho mohly sloužit k okrase naší obce!

*Pod ochranou krásných mohutných lip
zvonečku – necht' libý tvůj hlas
k výšinám mysl naši vede!*

*Kaplička se starou „hájkovou chalupou“ tehdy ještě
doškovou.
foto: Jar. Mašek asi roku 1950*

Také **kříže**, o kterých se říká, že většinou připomínají tragédii lidských osudů, zdobily v minulosti četné cesty našeho okolí. Pokusím se proto, abych jim věnoval aspoň malou a krátkou vzpomínku, kterou si jistě plně zasluhují.

V pamětní knize líšnické fary je zmínka, že roku 1874 světil líšnický farář Ignác Praský kříž na Řidce, jakož i kříž u c.k. erární silnice mezi Řidkou a Mníškem.

Domnívám se, že v prvním případě mohlo se jednat o kříž, který stával při státní silnici v bývalé zahradě u

15.10.1961 před přemístěním

Chadimů. Tento křížek má již za sebou svou historii. Když v březnu 1966 upravovala obec veřejná prostranství podél celé státní silnice a bývalá Chadimova chalupa byla již rozbourána, bylo rozhodnuto, že z jejich zahrady se vybuduje obecní park. Řeč přišla i na ten zmíněný křížek, který dosud stál v jejich zahradě. Někteří občané, kteří si neumějí vážít památek po našich předcích a kterým asi ani sama obec nepřirostla k srdcím, jednoduše rozhodli, aby kříž byl zničen. Proti tomu se rázně ohradil náš občan Karel Mašek a křížek zachránil. Přenesl a postavil ho asi o 15 m dále na budovaném obecním parku. Tam se jistě nikomu neplete a může sloužit dalším pokolením k ozdobě naší obce.

červen 1966 po přemístění

Druhý křížek, který byl svěcen roku 1874, byl zřejmě křížek na kraji lesa „Štítka“ a stával zde při státní silnici pod ochranou mohutného krásného košatého dubu. Byl lity z kovu a zlá lidská ruka ho zničila někdy v roce 1963.

Dalším křížem při státní silnici směrem ku Praze je „zelený kříž“, který stojí v místech křižující jej pěšiny, kterou se dříve chodilo z Líšnice do Černolic. Byl posvěcen 21. července 1912, když starý dřívější byl již sešlý a tak nahrazen novým, který dal pořídit urozený pan hrabě Leopold Brandis, majitel velkostatku na Řidce. Opětně byl natřen zelenou barvou, aby mu i nadále zůstalo pojmenování „U zeleného kříže“. Malbu těla Kristova pořídila ctěná slečna Marie Rothläderová, vychovatelka hraběcích dětí na Řidce (foto vpravo). I tento obnovený kříž již sešel stářím a byl kolem roku 1960 nahrazen malým křížem kovovým.

V polovině cesty – nynější okresní silnice – mezi Líšnicí a Řitkou stával již od první světové války kovový křížek, který někdy po roce 1961 byl zničen. (Ten původní – tedy ten dřívější – na fotce vlevo z r. 1961). O obnovení a postavení nového náhradního kříže se postaral mladý varhaník Jaroslav Pánek z Líšnice za spolupráce p. Karla Pojera a několika dalších líšnických mládenců. Nový křížek byl převezen z farního kostela v Mníšku a daroval ho sám p. děkan František Janků svému varhaníkovi Jaroslavu Pánkovi z Líšnice. Dnešní křížek je rovněž kovový (vpravo níže z r. 1980).

O něco blíže k Řitce stojí další malý křížek, který tu byl postaven na památku Mirka Procházky, který tu 31. července 1969 tragicky zahynul.

Na Dobřichovické cestě také stával kříž v její dolejší části, v blízkosti stávající velké hrušky „planičky“, s obrazem sv. Josefa, kde se říkávalo u sv. Josefa. Kříž byl zničen někdy v květnu 1963 (foto vlevo z června 1949).

Poslední kříž v našem sousedství je při okresní silnici od Čisovic v dnešní Filípkovic třešňovce. Snad proto, že je pod ochranou husté lípy, zůstává stále uchráněn. (foto vpravo z 15.10.1961)

V polovině Dvorské cesty (říkalo se jí též Mníšecká), v blízkosti bývalých dvou velkých dřevěných hospodářských kolen na uskladňování slámy, také stával kříž asi až do konce druhé světové války. (foto vlevo z r. 1943)

Za zmínku jistě stojí, abych zde uvedl Filípkovic památníček (foto vpravo dole z r. 1961), který stojí v lese zvaném „remízek“ a má na podstavci tyto nápisy:

L.P. 1931 Felix a Anna Filípkovi

K památce rodičů: Filípkových z Votic, Turynkových z Uhříněvse
Příklad vlastním dětem a jejich budoucím

K památce strýce a tety Ludvíka a Rosalie Filípkových z Prahy

Ve věžičce památníčku byly sošky a nápisy těchto svatých: Panna Maria Pomocná, sv. Anna, sv. Ludvík a sv. Josef.

Velký a do dálky dobře viditelný stával kříž na vrchu Kalvarii při cestě z Mníšku do Rymáně. Velký dřevěný kříž stával i na Skalce v blízkosti kostela. Snad to nesly i první doby poválečného života, které nechtěly na nic hledět a vše, co připomínalo starou dobu, hodlaly odstranit a také odstraňovaly. Vždyť podobné případy ničení křížů nebyly jen u nás, ale byli jsme toho svědky i jinde.

Při prohlídce náhrobních kamenů v roce 1975 mne udivila na starém hřbitově přímo u kostela v Líšnici jedna věc. Z tohoto hřbitova najednou zmizely všechny staré železné kříže – a bývalo jich tu do té doby značné množství – z nichž mnohé představovaly pravá umělecká díla. Jestliže byly ukradeny a staly se jen předmětem výnosného obchodu, je to velká škoda i pro naše potomky, kteří si již ani nebudou umět představit, jaké rozmanité umění nejruznějších řemeslníků představovaly. Již nikdy tu nikdo z našich následovníků nebude moci obdivovat a vážit si dokonalé a umělecké práce našich předků.

Kaplička sv. Antonína zvaná též „U domečku“

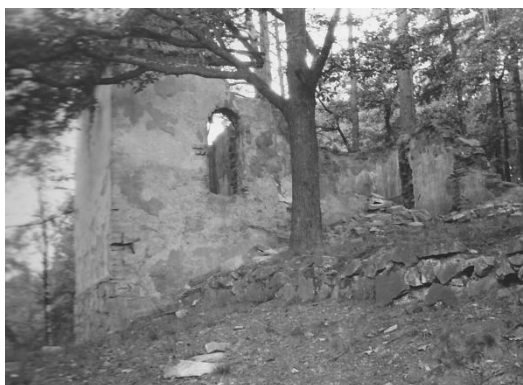

Roku 1890 kupuje baronka Jana Schäfferová od dřívějšího majitele říteckého panství dr. Klaudyho celý rozsáhlý majetek velkostatku, který se táhl od Řitky do Čisovic a dále odtud k Bojovům. Snad o něco později přichází na Řitku i hrabě Leopold Brandis, který má za manželku rovněž Janu, dceru zmíněné baronky Schäfferové, aby se tu ujal – podle zápisu až 8. července 1896 – celého hospodářství. Kromě polí jim patřil i

rozsáhlý kus lesa, který se prostíral většinou na západní straně od jejich zámku. Hrabě tu byl spokojen a denně mohl chodit střilet do lesa, kde měl i

střelnici. Místo se mu tady v lese natolik líbilo, že zde nechal postavit nejen kapličku, ale mnohem později – až v roce 1928 – pod vysokým mohutným smrkem i hrobku, kde jsou pohřbeni členové jeho rodiny. Kaplička byla postavena na návrší, když se jde od zámku po „Dobřichovické cestě“ směrem k lesu po její levé straně a po pravé straně téže aleje o něco doleji v lese je ona hrobka. Stavba kapličky v lese nad zámkem se sochou sv. Antonína Paduánského byla provedena roku 1908 a téhož roku dne 16. června posvěcena líšnickým farářem Josefem Černým.

(foto z ledna 1943, foto vlevo nahoře z ledna 1942)

Dnes možno říci, že pokud rodina Brandisova mohla hospodařit na svém velkostatku, pečovala též o dobrý stav této kapličky. Když musila hospodářství opustit a neměla již finančních prostředků, aby o ní dále pečovala, zmíněná kaplička od roku 1960

tak rychle pustla, že o dalších několik let později její zdi byly rozvaleny a dnes tam najdeme jen hromadu cihel a kamení. (fotky zřícenin z července 1960)

Hrobka rodiny Brandisovy

Tato hrobka byla vybudována v roce 1928 v lese nad zámkem na místě, které si oblíbil hrabě Brandis. Je umístěna pod vysokým a statným smrkem. Když se jde po Dobřichovické aleji vzhůru směrem k lesu, zůstává nám tato hrobka napravo od zmíněné aleje, zatímco bývalá kaplička sv. Antonína zůstává na sousedním vršku po naší levé ruce.

Po vystavení hrobky byly do ní přeneseny ze hřbitova u kostela v Líšnici pozůstatky již dříve tam pohřbených:

1/ maminka pana hraběte:

hraběnka Brandisová roz. Kinská z Vchinic a Tetova
* 13.6. 1826 + 19.1. 1901

2/ dítě pana hraběte:

hrabě Leopold Brandis (zemřel na spálu) * 6.8.1892
+ 22.6.1902

3/komorná hraběnky Brandisové roz. Kinské:

Betty Schneiderová * 26.10.1833 + 15.1.1919

4/ Jana Marie Viléma Irena Terezie Kristina
hraběnka Brandisová roz. Baronka Schäfferová
z Oumonína * 18.4.1871 + 9.1.1927

Dále z nového líšnického hřbitova:

5/ vychovatelka dětí Marie Rothländerová
* 13.6.1876 + 29.4.1928

Po úmrtí přímo do hrobky uloženi:

6/ Leopold říšský hrabě Brandis plukovník m.sl. a velkostatkář * 3.1. 1854 + 12.9.1928

7/ Markéta Jaroševská roz. Hraběnka z Brandisu * 26.10.1899 + 10.6. 1944

Škoda, že hrobka je vystavena osudu zlých lidí. Dříve byl z kříže nad hrobkou ukraden Kristus a asi v srpnu roku 1974 byl odmontován z kamenné desky kovový erb rodiny Brandisovy.

(srpen 1960)

Fotografie pořídil František Šírl

Z originálu Řitka v minulosti zpracovala a upravila Lucie Sedláková Húlová (vnučka Františka Šírla) v Řitce 16.5.2016